

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2020, 3(11): 857-870.

DOI:10.26677/TR1010.2020.608

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Covid-19 Salgınının Yat Turizm İşletmecileri Tarafından Değerlendirilmesi: Marmaris Örneği

Dr. Öğr. Üyesi İsmail BİLGİÇLİ, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Karasu Meslek Yüksekokulu, Sakarya, e-posta: bilgicli@subu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1697-032X>

Öğr. Gör. Dr. Recep YILDIRGAN, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sapanca Turizm Meslek Yüksekokulu, Sakarya, e-posta: recep@subu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9887-3883>

Öz

Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve dünyanın tamamına yayılan Dünya Sağlık Örgütü tarafından Covid-19 (Yeni Tip Koronavirüs) adıyla belirtilen salgın tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de turizm hareketlerini olumsuz etkilemiştir. Covid-19 salgını nedeniyle insan hareketlerinin durma noktasına gelmesi turizm endüstrisini ve dolayısıyla turizmde faaliyet gösteren diğer işletmeleri etkilemiştir. Bu araştırmanın amacı Türkiye'nin önemli bir turizm destinasyonu olan Marmaris'te faaliyet gösteren yat turizmi işletmelerinin Covid-19 salgınından nasıl etkilendiklerini, salgın ile ilgili süreci nasıl sürdürdüklerini ve geleceğe ilişkin salgın ile ilgili öngörülerini tespit etmek ve bu tespitler ışığında öneriler geliştirmektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılarak yat turizmi işletmecileri ile mülakatlar yapılarak elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yat işletmecileri tüm diğer endüstri işletmeleri gibi Covid-19 salgınından ekonomik ve psikolojik olarak çok etkilendiklerini, gelir kaynaklarının kesilmesinden kaynaklı geleceğe dönük umutlarının belirsizleştiğini, sabit gider ödemelerinin devam etmesi nedeniyle zorlandıklarını, varlıklarını sürdürebilmeye daha fazla destek gerektiğini belirtmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Koronavirüs, Turizm, Yat Turizmi.

Makale Gönderme Tarihi: 13.07.2020

Makale Kabul Tarihi: 02.11.2020

Önerilen Atf:

Bilgiçli, İ. ve Yıldırğan, R. (2020). Covid-19 Salgınının Yat Turizm İşletmecileri Tarafından Değerlendirilmesi Marmaris Örneği, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(11): 857-870.

© 2020 Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2020, 3(11): 857-870. DOI:[10.26677/TR1010.2020.608](https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.608)
ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası:www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

**Evaluation of Covid-19 Outbreak by Yacht Tourism Operators: Example of
Marmaris**

Assistant Prof. Dr. İsmail BİLGİÇLİ, Sakarya University of Applied Sciences, Karasu Vocational School, Sakarya, e-mail: bilgicli@subu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1697-032X>

Dr. Recep YILDIRGAN, Sakarya University of Applied Sciences, Sapanca Tourism Vocational School, Sakarya, e-mail: recep@subu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9887-3883>

Abstract

China's Wuhan city, and the resulting emitted by the World Health Organization to the entire world Covidien-19 (New Type coronavirus) is mentioned by name in Turkey as well as all over the world epidemic has adversely affected the tourism movement. The fact that human movements came to a halt due to the Covid-19 outbreak affected the tourism industry and therefore other businesses operating in tourism. The research objective of Turkey's most important tourism destination which lies operating in Marmaris tourism business of Covidien-19 how they are affected by the epidemic, and how they continue the process of dealing with the outbreak and to identify their predictions about the epidemic for the future and develop proposals on these findings light. In the research, using qualitative research methods, the information obtained by interviewing yacht tourism operators was evaluated. According to the results of the research, yacht operators stated that they were economically and psychologically affected by the covid-19 epidemic like all other industrial enterprises, their future hopes were uncertain due to the cut of their income sources, they were forced due to the continuation of fixed expense payments, and more support is needed to survive.

Keywords: Covid-19, Coronavirus, Tourism, Yacht Tourism.

Received: 13.07.2020

Accepted: 02.11.2020

Suggested Citation:

Bilgiçli, İ. and Yıldırğan, R. (2020). Evaluation of Covid-19 Outbreak by Yacht Tourism Operators: Example of Marmaris, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 3(11): 857-870.

© 2020 Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi.

GİRİŞ

Dünyada sanayi devriminden sonraki süreçte oluşan ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler insanların turizm ile ilgili istek ve ihtiyaçlarını oldukça etkilemiştir. Bu etkileşim turizmin uluslararası düzeyde yaygınlaşmasına neden olarak sanayi, tarım, ticaret gibi önemli bir endüstri olma özelliği kazanmasına neden olmuştur. Günümüzde turizm endüstrisi Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere tüm dünya ülkelerinin ekonomileri için giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Turizm endüstrisi son yıllarda hızla gelişirken ülkelerin halklarının refah seviyelerinde meydana gelen değişimlere bağlı olarak turizme ayrılan harcama seviyeleri arttırılmıştır. Turizm harcamalarının artışı ile uluslararası toplumların kültürel iletişimi ve kaynaşması artmıştır.

Turizm bugün kapsadığı çok çeşitli iş alanları ve ekonomilerin kalkınma faaliyetlerine sağladığı yararlarla önemli bir hizmet endüstrisidir (Yağcı, 2003: 19). Turizm endüstrisinin özellikle istihdam, milli geliri arttırma ve dolayısıyla insanların yaşam standartlarını yükseltme ve etkileme gücü bulunmaktadır. Turizm endüstrisinin ekonomik etki gücü ülkeler tarafından anlaşıldıktan sonra turizmde daha hızlı bir gelişim süreci yaşanmıştır. Bu süreç günümüzde bazı ülkelerin sadece turizmden elde ettikleri kaynaklar ile ülke ekonomilerini sürdürmeleri sonucunu oluşturmaktadır. Dünya turizm örgütüne göre uluslararası turist sayısı 2018 yılında bir milyar dört yüz milyon kişiye, uluslararası turizm geliri ise bir trilyon üç yüz yirmi üç milyar dolara ulaşmıştır. Dünya, turizm ekonomisinden Türkiye 2019 yılında 51,7 milyon kişi turist ağırlayarak, 34,5 milyar dolar gelir elde etmiştir.

Çalışmada, dünya genelini etkisi altına alan Covid-19 salgınının oluşturduğu yaşam ortamları değişik yönleri ile incelenerek, Covid-19 pandemisi ve pandeminin turizm endüstrisindeki etkileri ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılarak yat turizm işletmecileri ile görüşmeler yapılarak salgın ortamı, oluşturduğu yaşam standartları ve geleceğe yönelik öngörüler hakkında düşünce ve değerlendirmelerini ortaya çıkarmaya yönelik yapılan alan araştırmasından elde edilen veriler incelenmiştir.

COVID-19 KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Hubei eyaletine bağlı Wuhan'da Aralık 2019'da yeni bir koronavirüs nedeniyle gelişen pnömoni salgını kontrol altına alınamayarak kısa sürede Çin'in diğer eyaletlerine, sonra da bir pandemiye yol açacak şekilde başta Avrupa devamında Kuzey Amerika kıtası olmak üzere tüm dünyaya yayıldı. Eken virüs, önce yeni (novel) koronavirüs-2019 (2019-n CoV), sonrasında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından "Ciddi Akut Solunumsal Sendrom-Koronavirüs 2" (Sars-CoV2) ve neden olduğu hastalık ise Covid-19 (Koronavirüs Disease 2019) olarak adlandırıldı (Aktoz vd., 2020: 2, Alimoğlu ve Erol, 2020: 102).

Dünya Sağlık Örgütü virüsün yayılma hızı, ciddiyeti ve yetkililerin gerekli önlemi almamasını gerekçe göstererek 12 Mart 2020'de Covid-19'u pandemik bir hastalık olarak ilan etti (Budak ve Korkmaz, 2020: 62, Arslan ve Karagül, 2020: 2). Koronavirüsler çeşitli canlı türlerini enfekte edebilirler. Hafif üst solunum yolu hastalıkları yanında ciddi akut solunum sendromu etkenidir. Bulaşma yolu solunum damlacıklarıyla ve doğrudan temasla olmaktadır (Hatipoğlu, 2020: 1). Dünyada toplum hayatı, sosyal mesafenin korunduğu ve kişiler arası temasın minimuma indirildiği yeni normale doğru evrilmektedir. Covid-19 salgını nedeniyle insanlar yepyeni bir hayat tarzı ile karşı karşıya kaldılar. İlk vakaların görüldüğü ülkelerde acil olarak alınan tedbirler, insanları farklı bir durum ile karşılaşmanın ötesinde hayatlarını yeniden düzenlemek zorunda bırakmıştır (Bulut, 2020: 4).

Çin'in Wuhan şehrinde artan oranda görülmeye başlayan pnömone olgularında izole edilen salgın Covid-19 pandemisi olarak Dünya Sağlık Örgütü tarafından Ocak-2020'de duyurulmuştur (Karaca vd., 2020: 1). Koronavirüs hastalığı (Covid-19) 12 Mayıs 2020 itibariyle dört milyondan fazla kişiyi infekte etmiş ve üç yüz bine yakın insanın ölümüne neden olmuştur (Sandalcı, 2020: 1). Dünya genelinde yaygın bir pandemi oluşturan covid-19 salgını yaşamı ciddi anlamda tehdit etmeye devam etmektedir. Hastalık incelendiğinde sadece tıbbi boyutla sınırlı kalmayacağı, sosyokültürel, etik ve ahlak, hukuk, eğitim, turizm, ekonomi, tarım, halk sağlığı açısından olumsuz etkileri kaçınılmazdır (Üstün ve Özçiftçi, 2020: 142),

Koronavirüs, zamanı durdurdu, hayatımızın ayrılmaz bir parçası gibi gözüken pek çok şey (oyun parkları, kahveler, alışveriş merkezleri, üniversiteler, etkinlikler, toplantılar vb.) kısa sürede hayatımızdan çıktı (Yılmaz, 2020: 1). Koronavirüs hastalığı ile etkin mücadele eden devletler itibarlarını arttırırken diğerleri meşruiyet krizleri yaşayabilecektir (Okur, 2020: 311). Doğa, öngörülemez güçlerini sürekli olarak insanoğluna hatırlatmakta ve içinde yaşamış oldukları bu doğal çevre; sürekli olarak ve çoğu zamanda uyarmadan insanlar için tehlike oluşturan birçok salgını da ortaya çıkarmaktadır. Geçmişten geleceğe uzanan salgın hastalıkların, geçmişte ve günümüzde yaşandığı gibi, gelecekte de yaşanacak olması muhtemeldir. Uzak geçmişe gitmeden 21. yüzyılın ilk 20 yılında ortaya çıkan salgınlar bile, bulaşıcı hastalıklara karşı insanların ne kadar savunmasız olduğunu göstermeye yetmiştir (Budak ve Korkmaz, 2020: 63).

COVID-19 ve TURİZM İLİŞKİSİ

Tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs (Covid-19) salgını, en başta sağlık olmak üzere sosyal yaşamın tüm alanlarını, ekonomik yaşamı, bireylerin gündelik pratiklerini köklü bir biçimde etkilemiştir. Koronavirüs salgını dünya çapında milyonlarca insanın yaşam şeklini önemli ölçüde değiştiriyor ve bu değişimlerin çoğunun bir biçimde kalıcı olması bekleniyor. Çünkü salgın hastalıklar insanlık tarihi boyunca sadece yaşandıkları zaman toplumda büyük bir korku ve paniğe yol açmakla kalmamış, uzun vadede köklü toplumsal değişimlere yol açmıştır (Türkmen ve Özsarı, 2020: 55-61).

Özellikle insan hareketleri merkezli endüstrilerin bu salgın sürecini koordine etmekte epey zorlandıklarını söylemek gerekir. Turizm söz konusu olduğunda büyük ölçekli karantinalar, seyahat kısıtlamaları ve fiziksel mesafe önlemleri tüketicilerde bir düşüşe neden olmakta ve bu durum küresel ekonomik durgunluk yaratmaktadır (Özdemir, 2020: 224). Turizm sadece ekonomik yönden değil, aynı zamanda sosyokültürel yönden önemlidir (Aksu vd., 2014: 14). Ekonominin tüm endüstri alanlarında olduğu gibi, turizm endüstrisinin de kendine özgü bazı yapısal özellikleri mevcuttur (Bahar ve Kozak, 2018: 50). Turizm endüstrisinin temel kaynağı insan hareketinde itici güç olan güven ortamının oluşmasıdır. Turistler kendilerini ve çevresini güvenli bir ortamda tatil yaparken görmek için turizme katılmaktadır. Salgın hastalıkların söz konusu olduğu durumlarda doğal tepki gereği turistler satın almalarını iptal edeceklerdir. Covid-19 salgın sürecinde tüm dünya genelinde tur iptallerinin gerçekleşmesi ve oluşan panik havası en çok turizmi etkilemiştir.

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) tarafından yayınlanan 28 Nisan 2020 tarihli rapora göre salgının küresel ekonomi üzerindeki etkisi, 2008 küresel ekonomik krizinin etkisinden sekiz kat fazladır. Bunun nedeni ise 2020 yılında turizmde istihdamın %31 oranında gerilemesi yani 100 milyon kişinin işini kaybetmesi ve turizm gelirinde %30 oranında 2,7 trilyon dolar kaybın yaşanması olarak açıklanmaktadır (Özdemir, 2020: 224). Dünya ülkeleri birbiriyle daha bağlı ve entegredir. Covid-19 krizi, tedarik zincirleri boyunca yayılma etkileri yaratmakta ve aynı zamanda eşzamanlı olarak ortaya çıkan bir arz talep şoku söz konusudur. Ulaşım, eğlence,

perakende, otel ve restoranlar gibi ülke ekonomilerinin neredeyse dörtte birini oluşturan kilit alanlar ciddi zararlar etmiş ve etmeye devam etmektedir (Cinel, 2020: 128).

Covid-19 salgınından en fazla etkilenen endüstri ise kuşkusuz turizmdir. Alınan tedbirler konaklama, seyahat, yiyecek ve içecek endüstrilerini doğrudan etkilemektedir. Restoran, lokanta ve kafelerin kapatılması, seyahat kısıtlaması sonrası otobüs ve uçak seferlerinin durdurulması, rezervasyonların ertelenmesi veya iptali, otellerde odaların boş kalması turizm için ciddi bir kayıptır. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) 2019 yılı verilerine göre dünyada 1,5 milyar kişi turizme katılırken, kısıtlama sebebiyle 2020 yılında %20-%30 seviyesinde turist varışlarının azalacağını öngörmektedir (Kıvılcım, 2020: 21). Turizm talebinin oluşmasında seyahatlerin sınırlandırılması, sağlık koşullarındaki değişiklikler gibi unsurlar en etkili faktörlerdendir (Yağcı, 2003: 26). Turizm talebini etkileyen ekonomi dışı diğer faktörler kategorisinde salgın hastalıklar önemlidir (Baytok vd., 2008: 88). Turizm ekonomisi açısından bakıldığında turizm talebi ile salgın hastalıklar arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Salgın hastalıklar arttığı veya ortaya çıktığında turizm talebi azalacaktır. Turizm endüstrisi talebi lüks özellikli bir talep olarak algılandığı için, salgın hastalık, doğal afet ve terör gibi olaylardan çabuk etkilenecek talebi iptal etme ya da başka ihtiyaçlara yönlendirmeyi tercih edebilmektedir.

Küreselleşen dünya düzeninde sınırların ortadan kalkması, teknolojik ulaşım araçlarının yaygınlaşması, seyahatleri kolaylaştırırken, turizmin gelişmesini sağlamıştır. Fakat gelişen turizm endüstrisi salgın hastalıklar (Kuş gribi, Sars, Domuz gribi, Zika ve en son covid-19) gibi nedenlerden gelişimini yavaşlatmakta ve hedefler sekteye uğramaktadır. Covid-19 salgınının bütün turizm faaliyetlerini etkilemesi kaçınılmazdır. Turizm endüstrisi içerisinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerde bu olumsuz etkilerin daha fazla hissedildiği tahmin edilmektedir (İbiş, 2020: 88). Kültür ve Turizm Bakanlığının 2019 ve 2020 yıllarında yayınlamış olduğu raporlara göre 2019 yılı birinci çeyreğinde ülkemize gelen toplam ziyaretçi sayısı 6,8 milyon olmuştur. Bir önceki yıla göre ziyaretçi sayısı %7 oranında artmıştır. Ancak, koronavirüsün seyahat ve turizm üzerinde yaratmış olduğu olumsuz etkiler sonucunda 2020 yılı birinci çeyreğinde ülkemize gelen toplam ziyaretçi sayısı 2019 yılına göre %20,5 azalarak 5,5 milyon seviyesine gerilemiştir (Cinel, 2020: 129).

Literatürü toparlamak gerekirse tüm çalışmaların oraya koyduğu tespitler; turizmin salgın hastalık gibi insan hareketlerini kısıtlayan oluşumlardan çok fazla etkilendiği, ekonomik olarak turizm endüstrisinden önemli katkılar sağlayan ülkelerin yanında, turizmden gelir elde eden diğer gelişmiş ülkelerinde salgının etkilerinin turizme yansımından olumsuz yaralar alacağı şeklindedir. Turizm endüstrisinde insan hareketlerini sağlayan sağlıklı ve güvenli ortamın varlığının, koronavirüs ve benzeri salgın hastalıkların oluşturduğu ortamlardan etkilenmemesi mümkün görünmemektedir. Literatür çalışmalarından çıkarılacak diğer bir konu ise, turizm endüstrisinin koronavirüs salgınından diğer endüstri alanlarına göre daha fazla etkilendiği ve etkilenmeye devam edeceği yönündedir.

YÖNTEM

Araştırmada Covid-19 salgınının Marmaris'te yat turizmi işletmecileri açısından oluşturduğu ortam, süreç ve sürecin sonunda beklentiler ve sorunların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi çalışmada kullanılmıştır. Nitel araştırmaya uygun olması açısından derinlemesine incelemek amacıyla örneklem grubu oluşturularak çalışılmıştır. Veri toplama aşamasında yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Marmaris'te yatlarda ortalama 1500 kişi çalışırken, satış aşamasında 350-400 kişi çalışmakta, toplamda yaklaşık 2000 kişi yat turizminden gelir elde etmektedir. Bu evren içinden araştırmada özellikle temel sorunların ve

sürecin etkilerinin doğru tespit edilmesi amacıyla işletme sahip ve yöneticileri ile görüşme yapılması hedeflenmiştir. Soru formunun oluşturulmasında araştırmacılar literatür taraması yaparak, güncel haber verilerinden yararlanılarak, araştırmanın amacına uygun form oluşturulmaya çalışılmıştır. Verilerin toplanması bizzat araştırmacıların sahada 19 yat turizmi işletmecisi ile 29 Temmuz 2020-5 Ağustos 2020 tarihleri arasında yüz yüze görüşülerek elde edilmiştir. Toplanan veriler betimsel analiz tekniğine uygun olarak, verilerin özgürlüğünü değiştirmeden katılımcıların söylemlerinin olduğu şekilde aktarıldığı tablolar ile odak noktaları tespit edilmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan Marmaris'te yat turizmi işletmeciliği yapanların yaş durumları, cinsiyetleri, işletmelerinde çalışan sayıları, katılımcıların işletme pozisyonlarını ve iş tecrübelerini gösteren bilgiler Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo.1 Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Çalışan sayısı	Pozisyon/İş Tecrübesi
K1	45	E	8	Sahibi/21
K2	51	E	12	Sahibi/18
K3	37	E	5	Yönetici/10
K4	42	E	16	Sahibi/16
K5	40	K	7	Sahibi/10
K6	35	E	21	Yönetici/13
K7	38	K	14	Sahibi/10
K8	60	E	32	Sahibi/23
K9	56	E	21	Sahibi/24
K10	50	K	11	Yönetici/18
K11	43	E	17	Sahibi/19
K12	58	E	6	Sahibi/21
K13	38	E	20	Sahibi/16
K14	45	K	10	Sahibi/22
K15	47	E	13	Sahibi/19
K16	51	E	17	Yönetici/16
K17	49	E	7	Sahibi/20
K18	44	E	9	Sahibi/18
K19	40	E	11	Sahibi/15

Tablo 1'de verilen bilgilere göre katılımcı işletme sahibi ve yöneticilerin 35 ile 60 yaş grubu arasında oldukları, 15 adet katılımcının erkek, dört adet katılımcının ise bayan olduğu tespit edilmiştir. Çalışan sayılarına bakıldığında işletmelerin en az 5 en çok 32 kişi çalıştırdıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların 16'sı işletme sahibi iken 3 katılımcı işletme yöneticisi pozisyonundadır. İş tecrübeleri açısından katılımcıların en az 10 yıl en çok 27 yıl tecrübeye sahip oldukları görülmektedir. Tablo verilerinin yaş açısından analizine göre yat turizm işletmecilerinin genellikle orta yaş grubu kişilerden oluştuğu görülmektedir. Buradan anlaşılan turizm endüstrisinde işletme sahip ve yöneticiliği için yeterli birikim ve güce sahip olabilmek için zaman gerekliliğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların cinsiyetleri açısından verilere göre erkeklerin

çoğunlukta (15) olduğu bir sahiplik ve yönetim olduğu görülmektedir. Çalışan sayılarına bakıldığında yat işletmelerinde çalışanların gerek satış ve diğer yan hizmetler olmak üzere hizmet aşamasının tüm alanlarında en az 5 kişi çalıştıran işletme olduğu gibi en çok 32 kişinin çalıştığı işletmelerin olduğu tespit edilmiştir. İstihdam açısından yat turizmi işletmelerinin Marmaris turizmine önemli katkılar sağladığı görülmektedir. Katılımcıların en az 10 yıllık en çok 24 yıllık iş tecrübelerine sahip olduğu yine katılımcıların dört tanesinin yönetici pozisyonunda kişiler kalan 15 katılımcının ise bizzat işletmelerin sahipleri olduğu görülmektedir. Çalışmanın isabetli veriler elde etmesi açısından işletme sahiplerinin katılımcı olmalarının birincil görüşlere ulaşma açısından önemli olduğu söylenebilir, Yine katılımcıların iş tecrübelerinin en az on yıllık olması turizm endüstrisinde hizmet kalitesi açısından önemli olabilir.

Tablo 2 verilerini oluşturmak için yöneticilere sorulan sırasıyla;

- *“Salgının (Covid-19) Turizm endüstrisine etkisi hakkında kişisel görüşünüz nedir?”*
- *“Salgının (Covid-19) Türkiye’de ne kadar süreyle etkili olacağını düşünüyorsunuz?”*
- *“Salgının (Covid-19) Türkiye’de ve konusunda ne düşünüyorsunuz?”*
- *“Salgın ile ilgili süreçte Türkiye’nin mücadelesinde kişisel görüşünüz nedir?”*

sorulara verilen cevapların analizine göre oluşturulan odak noktaları Covid-19 salgın sürecinin turizmi çok büyük oranda etkilediği, salgının kısa sürede bitmeyeceği, bitme sürecinin aşı ve ilaç bulma çalışmaları ile ilgili olduğu, Türkiye’nin diğer ülkelere göre salgınla mücadelede daha iyi durumda olduğu yönündedir.

Tablo 3’te yat turizmi işletmecilerinden oluşan katılımcı grubuna Covid-19 Süreci ve Sonrasında Turizm işletmelerinin Faaliyetlerine İlişkin Görüşlerini değerlendirmeleri amacıyla sorulan sırasıyla;

- *“salgın (Covid-19) sonrası Türkiye’deki turizm işletmelerinin faaliyetlerinde nasıl değişiklikler yapılacağını düşünüyorsunuz?”*
- *“Salgın (Covid-19) sonrası Türkiye’deki turizm işletmelerinin takip edecekleri süreçler izleyecekleri yol, yöntem ve uygulamalar konusunda fikirleriniz nelerdir?”*
- *“Salgın (Covid-19) Türkiye turizmine varsa faydaları konusunda görüşünüz nedir?”*
- *“Salgın (Covid-19) sürecindeki Türkiye’nin mücadelesinin potansiyel turizm pazarlarına doğru anlatılabildiği konusunda görüşünüz nedir?”*
- *“Salgın (Covid-19) sürecinde turizm işletmelerinin iç pazara yönelmelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?”*
- *“Salgın (Covid-19) sürecinde Türkiye turizm işletmelerinin iç pazara yönelmesi yılı kurtarmalarında yeterli midir? Görüşünüz nedir?”*
- *“Salgın (Covid-19) sürecinde bulunduğunuz işletmenin almış olduğu tedbirler konusunda görüşünüz nedir?”*

sorularına verilen cevaplardan tespit edilen odak noktalarına göre; işletmelerin hijyen ve sanitasyona daha fazla önem verdikleri, temizlik kuralları konusunda daha hassas davranışlar gösterdikleri, Salgında temizliğin öneminin bir kez daha hatırlandığı, salgınla mücadelenin potansiyel pazarlara doğru biçimde anlatıldığı, işletmelerin mecburen iç pazarlara yöneldiği, iç pazara yönelmenin işletmelerin mevcut yıllarını kurtarmaya yetmeyeceği ve işletmelerin aldığı tedbirlerin yeterli olduğu şeklindedir.

Tablo. 2 Yat İşletmecilerinin Covid-19 Salgını, Etkileri, Süreç ve Sonrasına İlişkin Görüşleri

Görüş (Doğrudan alıntılar)	Odak Noktalar
K1:" ... Maddi açıdan çok zarar oldu..." ... Aşı bulunup kişiler üzerinde uygulanarak sağlıklı sonuçlar alındığında her şey düzene girecek..." ...Salgın bitmeyecek, aşı bulunacak böyle devam edecek..." ...Diğer ülkelere göre daha dikkatli olmalıyız..."	
K2-K7*:" ...Salgından en çok etkilenen turizm oldu..." ...Tedbirli olunursa çok fazla sürmez..." ...Tamamen bitmeyecektir. Sonuçta seyahatler yapılıyor..." ...Türkiye diğer ülkelere nazaran daha iyi durumda..."	
K3:" ... Gıda işletmeleri ve yat turizmi büyük hasar var..." ...Bitmesi konusunda fikrim yok..." ...Tamamen bitmesi konusunda fikrim yok..." ...Sağlık bakanına minnettarım..."	
K4-K16*:" ...Birikimi olmayan esnafları bitirdi..." ...Böyle giderse salgın bitmez..." ...5-6 ay daha sürer..." "Biz diğer ülkelere göre iyiyiz..."	Turizm en çok etkilenen endüstri...
K5-K9*:" ...Büyük oranda etkiledi..." ...Aşıya bağlı. Her kafadan ayrı ses çıkıyor..." "Yasak daha erken gelmeliydi..."	Kısa sürede salgın bitmez...
K6-K13:" ...Rezervasyonlarımız iptal oldu..." ...kışa kadar bitmez, seneye kadar sürer..." "Aşıya bağlı bitmesi..." "Diğer ülkelere göre iyiyiz..."	Salgının bitme süresi aşı ve ilaca bağlı...
K8:" ...2020 Yaz sezonu iptal diyebilirim..." ...Sıfırlanacağını düşünmüyorum..." ...Aşı ve ilaç sonrası gribe benzer..." ...tedbir almamız ülke olarak iyi olmamızı sağladı..."	
K10:" ...En çok turizmi etkiledi..." ...kışa kadar sürer..." ...Kışın biter..." ...diğer ülkelere göre çok iyi durumdayız..."	Türkiye diğer ülkelere göre iyi durumda...
K11:" ...Farklı turizm planlarına yöneltti..." ...İnsanlar tedbirlere uymalı, salgın bitmez..." "Aşı bulunana kadar sürer..." "Dünyaya oranla iyi durumdayız..."	
K12-K18*:" ...Oldukça etkiledi..." ...İkinci dalga gelmezse biter..." ...Grip gibi bir hastalık olarak kalır..." ...Erken önlem bizi iyi duruma getirdi..."	
K14-K15*:" ...Turizm inanılmaz olumsuz etkilendi..." ...Bitmez bu sene kayıp..." ...Dünya geneline göre iyiyiz..."	
K17:" ...Genel olarak çok zararı oldu..." ...Uzun süre bitmez..." ...Mutasyona uğrar etkisi azalır..." ...Erken müdahale ile ülke olarak iyiyiz..."	
K19:" ...İlk anlara göre daha iyiye gidiyoruz..." ...Bilinçlenirsek biter..." ...Bilinçlenmezsek bitmez..." ...Türkiye'nin durumu iyi..."	

*Bazı katılımcılar aynı ifadeleri kullandıkları için tablo üzerinde birlikte gösterilmiştir.

Tablo. 3 İşletmecilerin Covid-19 Süreci ve Sonrasında Turizm işletmelerinin Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri

Görüş (Doğrudan alıntılar)	Odak Noktalar
K1:"...Animasyon ekipleri, garsonlar daha farklı yollar izleyecekler..."...Daha dikkat edilecek, mesafeler, masalar, gerekli dezenfekteler yapılacak..."...İç pazarda daha aktif nasıl rol alınabilir, kriz yönetimi nasıl olmalıdır. Bu konularda faydaları oldu..."...Doğru anlatıldığını düşünüyorum..."...Mecburen iç pazara yönelediler..."...Yeterli değil çünkü fiyatlar arttı..."	
K2:"...Daha temiz çalışacaklardır, Hijyene önem vereceklerdir..."...Klima tercihlerini değiştirmeliler, içerideki havayı temizleyen makineler kullanılmalı..."...İnsanların hijyene bakış açıları değişti..."...Doğru anlatıldığını düşünüyorum. Uygulamalarda bunu fark ediyoruz..."Mecburiyetten olduğunu düşünüyorum..."...Yeterli değildir. Bu durum kriz anında bulunan çözümdü..."...Zorunluluktan da olsa işletmeler tedbirlerini alıyor..."	Hijyen ve sanitasyona daha fazla önem
K3:"... Sistemi değiştirecekler ve maliyet artacak..."...Bütün işletmeler hijyen kurallarına uyacaktır..."...Soruyu anlamadım..."...yılı kurtaramazlar..."...Yeterince tedbir almış bulunmaktayız..."	Temizlik kurallarına daha fazla önem
K4:"...Maske ile çalışılacaktır..."...Bir faydası olmadı..."...Mecburen iç pazara yöneledik..."İmkani yok..."...Tedbirlerimiz yeterli..."	
K5:"...Turist yok ki değişiklik ne için?..."...İç Pazar başka yolu yok..."Kriz yönetimini öğretme faydası oldu..."...Başka yol kalmadı..."...Bu yıl kar söz konusu olmaz. Masraflar çıksın yeter..."	Salgın turizmde temizliğin önemini hatırlattı
K6:"...Hijyen kuralları uyguluyoruz..."...herkesin beklemeye girmesi gerekir..."Temizliği öğretti..."Doğru anlatıldı..."...Ekmek neredeyse turizmci oradadır..."...Belki büyük firmalar kurtarabilir..."	Salgın mücadelesi pazarlara doğru anlatılıyor.
K7:"...Hijyen kuralları uygulanacaktır..."...İç pazara yönelik çalışan kazanacaktır..."...Hijyen öğretti..."...Yapan firmalar görüyorum..."...Yetmeyecektir..."	
K8:"...Hijyen ve sanitasyon değişiklikleri..."...Hijyen ve sanitasyon kuralları uygulanacaktır..."...İşletmeler hiç bu kadar temiz olmamıştı? Faydası budur..."...Doğru anlatıldığını düşünüyorum..."...mecburiyet..."...Yılı kurtarmada yeterli değildir..."	
K9:"...hijyene dikkat edeceklerdir..."...Güven ortamı kurulmalı hijyen kuralları uygulanmalı..."...Anlatımın çok önemli olduğunu sanmıyorum..."...İç pazara yönelmek doğru olur..."...Bazı işletmeler için yeterli olur. Bazıları için olmaz..."...Tüm önlemler alınmış durumda..."	İşletmeler mecburen iç pazara yöneldi.
K10:"...Herkes hijyenik oldu..."...Faydası anlamayanları piyasanın silmesi..."...Kimse doğru yapamıyor bu işi..."...Köpeğin ekmeğini araması gibi herkes iç pazara yönelmiş..."...Sanmıyorum..."...Eksik yok..."	İşletmelerin iç pazara yönelmesi yılı kurtarmaz
K11:"...önlemleri daha fazla arttıracak..."...Daha bilinçli yol izlenmeli..."...her işletme kendi pazarına doğru anlatır..."...Büyükler için yeterli..."...Yeterli düzeyde olduğunu düşünüyorum..."	
K12:"...Temizliğe önem veriliyor..."...Toplu organizasyon yok. Hijyenik ortam..."...Doğru anlatıldığını düşünüyorum..."...Doğru bulmuyorum..."... Yeterli değil..."...Daha iyisi olabilirdi..."	İşletmelerin aldığı tedbirler yeterlidir.

<p>K13:"...İşletmeler açamayacak herhalde..."...Bu sene kimse hazırlanamayacak..."...Yok bence..."...Mecburen..."...Yılı kurtaramazlar..."Tedbirler alındı..."</p> <p>K14:"...İç pazara yöneleceklerdir..."...cevap yok..."...cevap yok..."...Doğru anlatıldı..."...Mecburiyetten olduğunu düşünüyorum..."...Güzel Pazar yapan kendisini kurtarır..."Tedbirler yeterlidir..."</p> <p>K15:"...Hijyene önem vereceklerdir..."...Sağlığa özen göstereceklerdir..."Salgının hijyene faydası oldu..."...Doğru anlatıldığını düşünüyorum..."Mecburiyetten olduğunu düşünüyorum..."...yeterli değildir..."Tedbirler yeterlidir..."</p> <p>K16:"...Fiyatları arttıracaklardır..."...Diğer ülkelere göre daha az tehlikeli olmamız..."...Bizlerde şahsen anlatmaya çalışıyoruz..."...Başka çaremiz kalmadı..."...Göreceğiz ama hiç umudum yok..."...Büyük dezenfekte makinesi aldım..."</p> <p>K17:"...Çalışırken daha dikkatliyiz..."...Kriz yönetimi yapıyoruz..."...Daha detaylı anlatılabilir..."...İç pazara yöneldik..."...Fiyatlar dengeli değil kurtarmaz sanmıyorum..."...Fazlasıyla dikkat ediliyor..."</p> <p>K18:"...Mesafeli masalar vs..."...Mesafe konusunda üsteleyecekler..."...Yok..."...Hiçbir fikrim yok..."...Mecbur kalıyorlar..."...yeterli değildir..."Tedbirlere dikkat ediliyor..."</p> <p>K19:"...Önlemleri arttıracaklar..."...Daha hassas temizlik..."...Faydası yoktur..."...Doğru anlatılıyor..."...Bazıları için yeterli. Bazıları için değil..."Tedbirler yeterince alınıyor..."</p>	
--	--

Tablo 4'te araştırma kapsamında katılımcı olan yat işletmecilerinin Covid-19 güvenlik sertifikasyonu, salgın tedbirleri, ve salgın eğitimine ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla sorulan sırasıyla;

- "salgın Covid-19 sürecinde bulunduğunuz işletmenin almış olduğu sağlık sertifikasyonunun yeteli olduğunu düşünüyor musunuz?"
- "Salgın Covid-19 sürecinde bulunduğunuz işletmenin departmanları arasında korona tedbirleri konusunda koordinasyonu nasıl değerlendiriyorsunuz?"
- "Salgın Covid-19 sürecinde işletmenizde çalışan personelin almış olduğu salgın eğitimini yeterli buluyor musunuz? İlave alınması gereken eğitimler var mıdır?"

sorulara verilen cevapların odak noktaları şöyle tespit edilmiştir. Katılımcılar salgın için alınan güvenlik sertifikasının yararlı, gerekli ve yeterli olduğunu, tüm işletme çalışanlarının tam bir dayanışma ve takım ruhu içinde salgına karşı mücadele verdiklerini ve son olarak da personellerinin almış olduğu salgın eğitiminin yeterli olduğunu fakat rutin aralıklarla güncel bilgilerle yenilenmesinin yararlı olacağı şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bazı sorular katılımcılar tarafından tam olarak anlaşılamadığından veya yorum yapmak istemediklerinden dolayı cevap verilmemiştir.

Tablo. 4 Yat İşletmecilerinin Covid-19 Sertifikasyon, Tedbirler ve Salgın Eğitimine İlişkin Görüşleri

Görüş (Doğrudan alıntılar)	Odak Noktalar
<p>K1: "...Evet bu konuda titiz davranılıyor..." ...Olabildiğince özen ve dikkat gösteriliyor..." ...Buluyorum zamanla eğitimler daha da artacaktır..."</p> <p>K2: "...Sertifikalara inanmıyorum..." ...Cevap yok..." ...Yeterli..."</p> <p>K3: "...Evet..." ...Olabildiğince dikkat gösteriliyor..." ...buluyorum..."</p> <p>K4: "...Evet gerekli sertifikalar alındı..." ...olabildiğince dikkat ediliyor..." ...Buluyorum gerekli eğitimler alındı..."</p> <p>K5: "...sertifika henüz almadık. Bilen arkadaşlardan yardım aldık..." ...cevap yok..." ...eğitimi aldık...yeterli buluyorum..."</p> <p>K6: "...yeterli olduğunu düşünmüyorum. Daha fazlası olabilir..." ...İnsanların tedbirleri bir yere kadar yetiyor. İşletmeninde destekleyici olması lazım..." ...Yeterli buluyorum...farklı bilgiler güncellenmeli..."</p> <p>K7: "...cevap yok..." ...cevap yok..." ...cevap yok..."</p> <p>K8: "...Yeteri olduğunu düşünüyorum..." ...Herkes eşgüdümlü çalışıyor..." ...yeterlidir. Bu desteği devletten bekliyorum..."</p> <p>K9: "...yeterli ama tekrar kontrol edilmeli..." ...insanlar çok dikkat ediyor..." ...maskesiz çıkılmıyor, kalabalık ortamlara girilmiyor, toplantılar yüz yüze yapılmıyor..." ...Yeterli daha sık yapılmalı..."</p> <p>K10: "...Yeterli fakat gereksiz olduğunu düşünüyorum..." ...cevap yok..." ...yeterli buluyorum..."</p> <p>K11: "...Yeterli..." ...cevap yok..." ...cevap yok..."</p> <p>K12: "...yeterli olduğunu düşünüyorum..." ...cevap yok..." ...insanları daha çok eğitim değil de bilinçlendirmek daha doğru olduğunu düşünüyorum. Bu yönde de personelimizin yeterli bilinci olduğunu düşünüyorum..."</p> <p>K13: "...Yeterli olduğunu düşünüyorum..." ...gerekli eğitimler vs yapıldı. eğitimler hala devam ediyor..." ...yeterli buluyorum..."</p> <p>K14: "...cevap yok..." ...cevap yok..." ...cevap yok..."</p> <p>K15: "...cevap yok..." ...cevap yok..." ...gerekli eğitimleri ben kendim verdim...tabi ki profesyonel yardım alınabilir..."</p> <p>K16: "...cevap yok..." ...cevap yok..." ...cevap yok..."</p> <p>K17: "...evet yeterlidir..." ...acentedeki arkadaşlar uyarıyorlar herkesi biz bir takım gibi çalışıyoruz kimse gevşeme yapmıyor..." ...salgın eğitimini yeterli buluyorum..."</p> <p>K18: "...Kesinlikle sertifikasyon yeterli..." ...bütün departmanlardaki arkadaşlarımız aynı kurallara uyuyor..." ...</p> <p>K19: "...güzel ama daha fazlası olabilir..." ...insanların tedbirleri bir yere kadar yetiyor. İşletmenin de bu konuda destekleyici olmasını umarım..." ...yeterli fakat rutin aralıklarla yinelenmesi gerekir..."</p>	<p>Güvenlik sertifikasyonu yararlı, gerekli ve yeterlidir</p> <p>Tüm işletme çalışanları tam bir dayanışma içerisinde</p> <p>Salgın eğitimi yeterli fakat sürdürülmeli ve güncellenmelidir</p>

Araştırma sonucunda; Türkiye’de faaliyet gösteren tüm turizm işletmeleri gibi araştırmada yer alan Marmaris’te yat turizm işletmeciliği yapan işletmeciler Coronavirüs salgınının oluşturduğu olumsuz ekonomik sonuçlardan etkilenmişlerdir. Yat turizm işletmelerinin olumsuz etkileri en aza indirecek işletme bazlı çabalarını ortaya koyarken devlet uygulamaları ile desteklenerek

motivasyonlarının sağlanması yönünde önemli beklentileri bulunmaktadır. Yat turizm işletmelerinin yöneticileri olumsuz etkilerin salgın sürecinden sonra kısa sürede atlatılarak eski çalışma günlerine dönmelerinin uzun zaman alacağı yönünde beyanlarına rağmen umutlarının azalmadığı hatta bu durumdan ders çıkararak gelecek dönemlerde bu gibi durumlar için gereken kriz yönetimi hazırlıklarının yapılacağı beyanları önemlidir. Araştırma yapılması amacıyla yat turizm işletmelerinin yöneticileri ile görüşülmesinin dahi kendilerine motivasyon sağladığı, önemsendiklerini hissettikleri yönünde kayıt dışı ifadelerde bulunmuşlardır. Çalışmadan elde edilen önemli sonuçlardan bir diğeri de işletmelerin güvenli turizm sertifikasyonu gibi uygulamaların sadece salgın sürecinde değil salgın etkilerinin yok olmasından sonrada turizm işletmelerinin kullanmalarının önemli olacağı yönündedir. Bu tespitlerden anlaşılacağı üzere çalışmanın turizm işletmelerinin yöneticilerinin düşüncelerinin değerlendirilmesi açısından literatüre katkı sağlayacağı söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Covid-19 (Koronavirüs) salgını tüm dünyanın yaşam standartlarını felç eden, bilinenlerin farklı şekillerde yapılmasını sağlayan bir hastalık olurken, Türkiye'nin bu ortamdan etkilenmemesi mümkün değildir. Covid 19 salgınının tüm dünyada ekonomik ve sosyal yaşamı etkilemesi doğrultusunda, sosyal yaşamın en önemli uygulama alanı olan turizmin en çok etkilenen endüstri alanı olması kaçınılmaz bir son olmuştur. Günümüzde turizm destinasyonu olan ülkelerin, salgın nedeniyle oluşan hasarlarını tam olarak tespit edemez durumdadır. Etkilerin halen devam etmesi ve ne zaman biteceği ve yaraların ne zaman sarılacağı konusu kimse tarafından bilinmemektedir. Dünyada sınırları ortadan kaldıran bu salgın tüm ülkelerin turizm sistemlerini, ekonomik sistemlerini ve psiko-sosyal yapılarını derinden etkilemiştir.

Dünyanın geçmişi ile ilgili yapılan tarihi araştırmalardan anlaşıldığına göre insanlık zaman zaman salgın hastalıklar ile büyük mücadelelere girişmiş, çok sayıda insan bu mücadelede hayatını kaybetmiştir. Buradan çıkan sonuç bu salgın bir ilk değil bir sonda olmayacaktır. Gelecekte olası bu ve benzeri durumların yaşanması muhtemel bir durum olarak görülmektedir.

Turizmde kalabalık gruplar halinde tatiller yerine yeni turizm uygulamaları, daha aile fertlerini kapsayacak izole turizm hareketleri tercih edilecektir. Doğal olarak sürdürülebilir turizm faaliyetleri kapsamında değişim ve yeniliklere ayak uyduracak, ayakta kalabilmek için maliyetlere katlanacak turizm işletmeleri varlıklarını devam ettirebileceklerdir. Turizm işletmelerinde hijyen, sanitasyon gibi uygulamalar daha fazla özen gösterilmesi ve uygulanması gereken sorumluluklar olarak sürdürülebilir işletmecilik anlayışının temelini oluşturacaktır.

Yat turizm işletmecileri ile yapılan çalışma neticesinde araştırmacıların bizzat yaşadığı ortamdan elde ettiği gözlemlere dayalı geliştirilebilecek öneriler şunlar olabilir;

Yat işletmecilerinin kredi ve borç ödemelerinin ertelenmesi, uzun vadeye yayılması, yeni kredi olanaklarının yapılacak banka anlaşmaları ile sağlanması.

Yat işletmecilerinin bu gibi durumlar için kriz yönetimi uygulamaları geliştirmeleri önerilir.

Yat işletmelerinde çalışanların istihdam desteği kapsamına alınması ve bu desteğin sürece bağlı olarak uzatılması gerekebilir.

İç pazara yönelen işletmelere tanıtım ve pazarlama konusunda destekler verilebilir.

Yat işletmelerinin çalışmalarından elde edilecek gelirlerde eşit dağıtım sistemi kurarlarsa rekabet ve huzursuzluk gibi çalışma yaşamını olumsuz etkileyen durumlar ortadan kalkabilir.

Havuz sistemi kurarak olası kötü durumlar için kaynak oluşturmada elde edilen gelirlerin bir

kısımının ayrılması uygun olabilir.

Tüketici gruplarının farklılaştırılması için değişik ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi sağlanabilir.

Çalışmada Covid-19 salgınından sonra yat turizmi işletmecilerinin aldığı önlemler, etkilendikleri durumlar, etkilenme konusundaki düşünceleri, gelecek ile ilgili öngörülerini ele alınmaktadır. Covid-19 ile ilgili kavramsal bir çalışmanın yanında alan araştırmasının bizzat katılımcı ile araştırmacının karşı karşıya gelerek yapması çalışmanın doğal ortam sonuçlarını yansıtması açısından önemlidir. Çalışma yat turizm işletmeciliğinin yapıldığı diğer turizm destinasyonlarında da uygulanabilir ve karşılaştırmalar yapılarak daha kapsamlı sonuçlar elde edilebilir. Salgının etkisinin yoğun olarak hissedildiği dönem yapılan çalışma, salgın sonrası farklılık gösterebileceği için salgından sonra çalışma tekrarlanarak sonuçlarının tekrar karşılaştırması yapılabilir. Turizm endüstrisinin dinamik yapısı gereği benzer çalışmaların ilerleyen zamanlarda yapılması sonucunda farklı veriler elde edilebilir.

KAYNAKÇA

Aksu, M. Çeltek, E. Koşan, A. Güler, G. E. Aşık, A. N. Sandıkçı, M. Avcı, M. Albayrak, A. Sarı, Y. Seçilmiş, C. Güzel, B ve Garda, B. (2014). *Genel Turizm*, Editörler: Özdişçiner, S ve Ayazlar, G. *Lisans Yayınları*, İstanbul.

Aktoz, M. Altay, H. Aslanger, E. Atalar, E. Atar, İ. Aytekin, V. Baykan, O. A. Barçın, C. Barış, N. Boyacı, A. A. Çavuşoğlu, Y. Çelik, A. Çinier, G. Değertekin, M. Demircan, S. Ergönül, Ö. Ertürk, M. Erol, K. Görenek, B. Gürsoy, O. M. Hünük, B. Kahveci, G. Karabay, Y.C. Karaca, I. Kayıkçıoğlu, M. Keskin, M. Kılıç, T. Avcı, K. B. Kıрма, C. Kocabaş, U. Kocakaya, D. Küçükoğlu, S. Mutlu, B. Nalbantgil, S. Okuyan, E. Okyay, K. Özen, K. D. Özgül, S. Özpelit, E. Pirat, B. Sert, S. Sinan, Y. Ü. Şener, Z. Y. Tatlı, E. Tekkeşin, İ. A. Tutar, E. Ural, D. Yıldırım Türk, Ö ve Yıldızeli B. (2020). Türk Kardiyoloji Derneği Uzlaş Raporu: COVID-19 Pandemisi ve Kardiyovasküler Hastalıklar Konusunda Bilinmesi Gerekenler, *Türk Kardiyoloji Derneği*. 48:1-87. Doi:10.5543/tkda.2020.36713.

Alimoğlu, O ve Erol, I. C. (2020), Covid-19 Pandemisi Sırasında Genel Cerrahi Uygulamalarına Yaklaşım. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25(1):102-110.

Arslan, İ ve Karagül, S. (2020). Küresel Bir Tehdit (Covid-19 Salgını) ve Değişime Yolculuk. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10, 1-36. Doi: 10.32739/uskudarsbd.6.10.67.

Bahar, O. ve Kozak, M. (2018). *Turizm Ekonomisi*, Detay Yayıncılık, Ankara.

Baytok, A. Gül, K. Mankan, E. Bilgiçli, İ. Caber, M. Kızanlıklılı, M ve Şahin, T. (2008). *Turizm Ekonomisi*, Editörler: Selçuk, N, G ve Şahin, T, Lisans Yayınları, İstanbul.

Budak, F.ve Korkma, Ş. (2020), Covid-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 1, 62-79.

Bulut, M. (2020). Effects of New Normal Life on Electricity Consumption in Covid-19 Process. *Journal of Scientific, Technology and Engineering Research*, 1(1):4-6. Doi:10.5281/zenodo.39028885.

Cinel, A. E. (2020). Covid-19'un Küresel Makroekonomik Etkileri ve Beklentiler, *Politik Ekonomik Kuram*, 4 (1), 124-140.

Hatipoğlu, N. (2020). İnsanlığın "Yeni" Sorunu: Yeni Koronavirüs (2019-nCoV/Covid-19) Hastalığı *Medikal Journal of Bakırköy*, 16(1), 1-8. Doi: 10.5222/BMJ.2020.22931.

İbiş, S. (2020). Covid-19 Salgınının Seyahat Acentaları Üzerine Etkisi, *Safran Kültür ve Turizm*

Araştırmaları Dergisi, 3(1): 85-98.

Karaca, S. A. Özmen, M. M. Uçar, D. A. Yastı, Ç. A ve Demirer, S. (2020). Covid-19'lu Hastalarda Genel Cerrahi Ameliyathane Uygulamaları. *Derleme Türk J Surg.* 36(1):5-10, Doi: 10.5578/turkjsurg.202002.

Kıvılcım, B. (2020). Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Salgınının Turizm Sektörüne Muhtemel Etkileri, *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1):17-27. Doi.org/10.46452/baksoder.727208

Okur, A. M. (2020). Covid-19 Salgını, Dünya Düzeni ve Türkiye. *Akademik Hassasiyetler.* (7), 13: 311-335.

Özdemir, A. (2020). Covid-19 Salgını Sonrası Alınan Önlemlerle Turizm: Muhtemel Senaryolar. *Journal of Recreation and Tourism Research/JRTR* 7 (2), 222-238. Doi: 10.31771/jrtr.2020.62.

Sandalcı, B. Uyaroğlu, A. O. ve Güven, S. G. (2020). Covid-19'da Kronik Hastalıkların Rolü, Önemi ve Öneriler. *Flora Derleme.* 25(5) Doi: 10.5578/flora.69700, 1-7.

Türkmen, M ve Özsarı, A. (2020). Covid-19 Salgını ve Spor Sektörüne Etkisi, *International Journal of Sport Culture and Science*, 8(2), 54-67. Doi:10.14486/intjscs.2020.596.

Üstün, Ç. ve Özçiftçi, S. (2020). Covid-19 Pandemisinin Sosyal yaşam ve Etik Düzlem Üzerine Etkileri: Bir Değerlendirme Çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25 (1), 142-153. Doi: 10.21673/anadoluklin.721864,

Yağcı, Ö. (2003), *Turizm Ekonomisi*, Detay Yayıncılık, Ankara.

Yılmaz, S. (2020). Covid-19'u Kim Üretti? Aşı ne Zaman Bulunacak? *abcgazetesi.com/yazarlar/prof-dr-sait-yilmaz/covid-19u-kim-uretti-asisi-ne-zaman-bulunacak-93369*.E.T: 12.08.2020.